

**KATHOLIEKE VLAAMSCHE
HOOGESCHOOLUITBREIDING**

Jaargang XXIX N° 1 Verhandeling 278

B E A T R Y S
IN DE WERELDLETTTERKUNDE

door

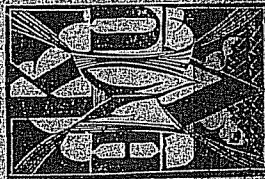
DR. STRACKE S. J.

KUB

0 0 8 4 0 2 8 1 6

82 N-ME# STRA 1930

82
N-ME#
STRA
1930

1930

VERKONDELIJNGS- EN VERKONDELIJNGS-
BOEKHANDEL BRUSSEL

BESCHERMRAAD

van de Algemeene Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding :

- Mgr. VAN ROEY, ere-hoogleraar te Leuven, Aartsbisschop van Mechelen.
Mgr. COPPIETERS, ere-hoogleraar in de godgeleerdheid te Leuven, Bisschop van Gent.
E. H. Kan. BITTREMIEUX, hoogleraar in de godgeleerdheid, te Leuven.
E. H. Kan. BOON, hoogleraar in de germaansche taalkunde, te Leuven.
M. CARNOY, Minister van Binnenlandsche Zaken, senator, hoogleraar in de klas-
sieke taalkunde, te Leuven.
E. H. Kan. COCHEZ, hoogleraar in de klassieke taalkunde, te Leuven.
MM. CLAEYS, hoogleraar aan de technische school, te Gent.
DAELS, hoogleraar in de geneeskunde, te Gent.
Mgr DE BAETS, ere-hoogleraar te Leuven, vicaris-generaal te Gent.
E. H. DE COCK, hoogleraar in de germaansche taalkunde, te Leuven.
MM. DE CRAENE, hoogleraar in de wijsbegeerte, te Gent.
DE JONGHE, hoogleraar in de consulaire en koloniale wetenschappen, te Leuven
E. H. Kan. DE MEYER, hoogleraar in de geschiedenis, te Leuven.
M. DE MEES, hoogleraar in de geneeskunde, te Leuven.
E. H. Kan. DE MUYNCK, hoogleraar in de wetenschappen, te Leuven.
E. H. Kan. DE SMEDT, hoogleraar in de wetenschappen, te Leuven.
MM. DE SOMER, hoogleraar in de geneeskunde, te Gent.
DE STELLA, hoogleraar in de geneeskunde, te Gent.
E. H. Kan. DE VOCHT, hoogleraar in de germaansche taalkunde, te Leuven.
MM. DE VRIENDT, ere-bestuurder der Koninklijke Academie van schoone Kunsten
Antwerpen.
FRATEUR, hoogleraar in de landbouwkunde, te Leuven.
E. H. Kan. A. JANSEN, hoogleraar in de godgeleerdheid, te Leuven.
E. H. Kan. LEMAIRE, hoogleraar aan de bijzondere scholen, te Leuven.
M. LEPLAE, ere-hoogleraar in de landbouwkunde te Leuven, algemeen-bestuurder
van den dienst « Landbouw » bij het Ministerie van Koloniën, te Brussel.
E. H. Kan. MAERE, hoogleraar in de kunstgeschiedenis, te Leuven.
E. H. Kan. MANSION, hoogleraar in de wijsbegeerte, te Leuven.
MM. JOSEPH MANSION, hoogleraar in de germaansche taalkunde, te Luik.
MERTEN, hoogleraar aan de bijzondere scholen, te Gent.
M. NOËL, hoogleraar in de wijsbegeerte, te Leuven.
MM. NOYONS, hoogleraar in de geneeskunde, te Utrecht.
Mgr. PERSIJN, hoogleraar in de germaansche taalkunde, te Gent.
POULLET, staatsminister, hoogleraar in de rechten, te Leuven.
SAP, volksvertegenwoordiger, hoogleraar in de sociale en politieke weten-
schappen, te Leuven.
SCHARPÉ, hoogleraar in de germaansche taalkunde, te Leuven.
SCHOCKAERT, hoogleraar in de geneeskunde, te Leuven.
E. H. Kan. SENCIE, hoogleraar in de geschiedenis, te Leuven.
M. VAN BERVLIET, hoogleraar in de rechten, secretaris der hogeschool te
Leuven.
E. H. VAN BUGGENHOUT, hoogleraar in de landbouwkunde, te Leuven.
M. FRANS VAN CAUYELAERT, volksvertegenwoordiger, ere-hoogleraar in de
wijsbegeerte te Fribourg.
Mgr VAN CAUWENBERGH, ere-hoogleraar te Leuven, vicaris-generaal van het
Aartsbisdom.
MM. VAN DEN WILDENBERG, hoogleraar in de geneeskunde, te Leuven.
VAN DER LINDEN, hoogleraar in de geneeskunde, te Gent.
VAN DE WIJER, hoogleraar in de germaansche taalkunde, te Leuven.
VAN DIEVOET, volksvertegenwoordiger, hoogleraar in de rechten, te Leuven
VAN HECKE, hoogleraar aan de bijzondere scholen, te Leuven.
E. H. Kan. VAN HOONACKER, ere-hoogleraar in de godgeleerdheid, te Leuven.
Kan. VAN HOVE, hoogleraar in het herkelijk recht, te Leuven.

TE HUUR.

ZOOEVEN IS VERSCHENEN het TWEEDE EN
LAATSTE DEEL van het STANDAARDWERK van

Dr. JUL. PERSIJN

Over een grootmeester der Europeesche letterkunde

HENRIK IBSEN

Dit tweede deel gaat van de schepping der « Steun-
pilaren der Maatschappij » (1877) tot Ibsens' dood,
1906. — In 8°, 322 blz. met portret.

— Prijs per deel fr. 24 —

N. V. STANDAARD-BOEKHANDEL

De verhandelingen van de Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding verschijnen 10 maal 's jaars. De abonnementsprijs voor de 10 nummers bedraagt 15 Fr. Losse nummers kosten Fr. 2,50.

Deze uitgave staat onder de wetenschappelijke leiding van Dr. J. Uytterhoeven, Helmstraat, 142, Borgerhout, aan welk adres alles wat redactie betreft dient toegezonden te worden.

Inschrijvingen voor een volledigen jaargang kunnen genomen worden in het Secretariaat van de Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding, Korte Nieuwstraat, 44, te Antwerpen, of bij de uitgevers N. V. Standaard, Boekhandel.

Voor den verkoop van losse nummers dient men zich uitsluitend te wenden tot de plaatselijke boekhandelaars of tot de uitgevers N. V. Standaard, Boekhandel.

Belangrijk Bericht

Wie regelmatig wenscht ingelicht te worden over algemeene letterkunde, kunst en wetenschappen, of over een bepaald vak, melde zijn naam en adres aan de N. V. *Standaard-Boekhandel*, Emiel Jacquainlaan, 127, Brussel, en hij zal regelmatig alle gewenschte catalogen en prospectussen ontvangen.

KATHOLIEKE VLAAMSCHE
HOOGESCHOOLUITBREIDING

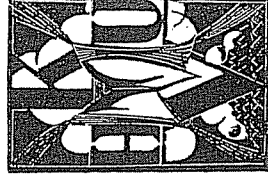
Jaargang XXIX N° 1 Verhandeling 278

B E A T R Y S
IN DE WERELDLITTERKUNDE

door

DR. STRACKÉ S. J.

Druck 16

1930

N. V. STANDAARD-BOEKHANDEL - BRUSSEL

82
V-MEN
STRA
1530

B E A T R Y S

IN DE WERELDLETTERKUNDE

DOOR

Dr. STRACKE, S. J.

[Lezing gehouden te Antwerpen, Oct. 1929.]

Op het deftige "Lange Voorhout" te den Haag, bij de Koninklijke Boekerij aldaar, berust de "sproke" Beatrys in het éénig ons bekende handschrift!

Te den Haag! het doet me denken aan de tijden, dat Vlaamsche geleerden, handschriften weggaven of verkochten aan Noord-Nederlandsche verzamelaars! — Wie heeft eens nageplozen hoeveel *Vlaamsche* handschriften door onze Regeeringen zijn opgekocht in de laatste 100 jaar, wanneer ze (de boeken!), en dat gebeurde dikmaals, onder den hamer kwamen, in binnen- of buitenland? Ik zal maar stout doorspreken! Was het nu toch 'n onmogelijkheid, na den gewonnen oorlog, van de verwonnen mogendheden al de handschriften (Latijnsche, Vlaamsche én Fransche) die uit de Nederlanden afkomstig zijn, terug te vorderen? Daartoe hadden we geen conferencies, plannen, commissies van doen, en 't kon zonder bezettingstroepen gebeuren....

Het eenige handschrift! van 'n meesterwerk dat, heel de Middeleeuwen door, gretig werd gelezen door geestelijken en leeken, want het verhaalde 'n heel menschelijk

gebeuren, in het kader van 'n allermeest "mirakel" ter eere van Onze-Lieve-Vrouw.

En de Nederlanders uit de XIIIe tot de XVIIe eeuwen waren "echte" menschen, ja Mariadienaars bij uitstek. Eén handschrift maar; zoo gemakkelijk had deze còdex het lot knnnen deelen van hoeveel anderen bij de verwoesting van Vlaanderen in de XIIIe eeuw, bij de burgertwisten der XIVe en XVe, bij de godsdienstoorlogen der XVIe-XVIIe! Verscheurd! verbrand!

Was het reeds verhuisd naar Noord-Nederland (want het is wel Vlaamsch van afkomst) vóór de Fransche omwenteling? des te beter, het had anders weinig kans gehad dien barbaertijd te overleven. Wanneer we nu, uit de *Acta Sanctorum*, de lijst opdiepen van de vele Inlandsche codices (ook Vlaamsche) die de Bollandisten tot en met 1770 *de visi* hebben geraadpleegd, en die, nu, nergens meer te vinden zijn, dan wordt men neerslachtig, of "koleinig".

Ja! de Nederlandsche bibliotheken pronken niet als Engelsche, Fransche en Duitsche met inheemsche handschriften van af de VIIe eeuw, maar vele der onzen, de oudsten, zijn naar 't Zuiden, Oosten of Westen verhuisd; en de Nederlanden, vooral, hebben in de IXe eeuw, den grooten storm van brand en verwoesting der Noormannen doorstaan. Men zegt en schrijft wel, we hebben geen dietsche letterkunde gehad ouder dan Veldeke, — want wie toont ons één fragment van Carolingischen of feodalen tijd? Eén fragment van één dietsche manuscript uit de IXe tot de XIIe eeuw?

De Beatrys! de zoo meesterlijke en zoo geliefde sproke die van af de XIIIe eeuw tot de XVIIe zoo graag werd gelezen, is ons in slechts één handschrift bewaard... en, het berust te den Haag, onder signature A. A. 69.

De Nederlandsche letteren zouden Baas-Ganzendonken indien ze beweerden, op alle gebied, met die der omliggende volkeren te kunnen wedijveren in oudheid, aantal en woordkunst, maar men hoeft ze niet van groothedswaanzin te beschuldigen, wanneer ze, aan de hand van bescheiden, hare huidige betrekkelijke armoede verschoonen wil, met te wijzen op het vele dat ze verloor. De Zuidelijke Nederlanden, in hun ongerept geheel, waren in de VIIIe tot de XIVe eeuw 'n hoogstaand centrum van beschaving en kunst; in de XIIe werd er "gevlaamd" ver over de toenmalige grenzen; het dietsche volk dat tien duizenden vierkante kilometers meer gronds bewoonde dan nu, heeft, zonder den allerminsten twijfel, veel meer letterkundige gewrochten bezeten, in de volkstaal, dan we nog bewonderen.

Was er maar één handschrift meer verdwenen, we zouden nooit hebben geweten dat de Beatrys-legende, die door hoevele buitenlandsche letterkundigen bewerkt werd, in de Nederlanden haren volmaaksten vorm had gekregen, en van alle tijden is, voor alle menschen blijkt: 'n schoonheid, dus 'n vreugd for-ever.

Dit eenige handschrift van Beatrys werd voor het eerst in 1841 uitgegeven, en sedert dien nog menig keer door Noord-Nederlanders, 7 in getal, waarvan 5 Protestanten waren. Protestanten, hoe geleerd dan ook, kunnen over Middeleeuwsche meesterwerken, die door en door katholiek zijn — alle — moeilijk oordeelen, al hebben ze er nog zoo veel sympathie voor; en over Maria-litteratuur heeft zelfs de knappe, bezadigde, en ons zeer vriendelijke Prof. de Vooy's stellingen verkondigd, die elke katholiek weerleggen kan... aan de hand der Beatrys.

Waar bleven wij Zuid-Nederlanders? — Is het geen schande dat wij dit Vlaamsche Meesterwerk nu lezen

moeten (ik onderstel dat het gedaan wordt) in de 8ste uitgave van Kaakebeen-Ligthart, of in de gebrekkelijke van den Tilburger Katholiek de Brouwer (over de laatste van den Amsterdamer? De Jong kan ik niet oordeelen). Wat zijn we toch onzelfstandig! en waarom moeten de vele krachten en uren van onze leeraars of professoren, worden geschonken, dat is: verkwest! aan bezigheden, of geestelijk werk, dat veroveren wil hetgeen we nooit hadden mogen verliezen: recht op eigen volledig onderwijs, in eigen moedertaal, tot opbouw van eigen kunst en kunnen, in verband met 'n grootsch verleden, in 't vooruitzicht van een grooter toekomst.

Toch! we hebben, in ons Vlaanderen, iets gedaan voor Beatrys. 'n Heerlijke prachtingave ervan is verschenen in 1901, hier ter stede, maar de tekst van 't gedicht helaas, is meer dan foutief. "Op zijn Vlaamsch" zou de Hollander zeggen! Buitengewoon kostbare, en prachtige uitgave, en toch onwaardig van het meesterwerk, omdat ze niet kundig genoeg is op kritisch en letterkundig gebied. Van de 250 exemplaren, werden er 6 op Japansch papier genummerd en gestempeld en "kosteden" bij het verschijnen 500 gulden dus nu zoowat 8.000 Fr. Wie onder U bezit ze? Het Ruusbroecgenootschap, waarvan ik lid ben, heeft noch het een noch het ander!

Al bestaan er nu uitgaven genoeg... in Holland, gelukkig toch maar dat het handschrift er ook nog is; want wie de geschiedenis dier uitgaven wil nagaan, kan veel wijzer worden aangaande de werk-methode en opvattingen onzer eerste philologen. Het is toch wel 'n vereischte van het gezond verstand, dat men dit eenige handschrift af te drukken had, diplomatisch, dat is: zonder er iets aan te veranderen! Ik val uit mijn lood, als ik deze definitie van diplomatie of diplomaten-werk overweeg! Maar wij be-

vinden ons Goddank op letterkundig terrein, en het perkament der Middeleeuwen is verre te verkiezen boven ons veelsoortig papier, ook het beste, dat uit vodden — ofte klodden — gemaakt is. Het heeft dan toch heel lang geduurd en 5 geleerden, of pseudo-dito, hadden er zich mee te bemoeien, alvorens men parmantig wist, wat er in dat ééne handschrift stond geschreven; want ook in de Geschiedenis der Letteren (van de andere durf ik dat niet zeggen) is de geest wel willend, doch het vleesch is maar zwakjes, en oogen hebben... schelen. Ik zou er geen eed willen op afleggen dat we nu den onvervalschten tekst der Beatrys bezitten, gelijk het Haagsche handschrift dien heeft overgeleverd... van hand tot hand.

Immers de Beatrys is veel ouder dan het eenige handschrift. Dit werd wel rond de jaren 1370, in Zuid-Nederland? geschreven, en behelst buiten gebeden en prozastukken nog twee uitvoerige gedichten, één van Maerlant, en één ander uit zijn school... onbekend! onbemind! toch, naar het schijnt hier, te Antwerpen, in 1345 geschreven.

Ook in zake ouderdom van handschrift en dichtstuk is er, meer dan wat, te leeren. Wat is 'n menschen verstand toch beperkt! of wat al beperkingen heeft men gelegd op onze Vlaamsche verstanden: we bezitten niet eens 'n palaeographisch album, waarin we van af de XIIe eeuw tot in de XVIIIe zouden kunnen nagaan, hoe het geschrift zich hier te lande heeft ontwikkeld onder het dietsch-schrijvend volk van klerken, priesters, notarissen en nonnen (ai-my!) kunstenaars van alle slag, en andere schriftgeleerden? En het is, dus 'n hachelijk ondernemen, met eenige zekerheid te bepalen, wanneer 'n Nederlandsche codex werd geschreven. Onder de geleerden zal de een zeggen: deze daar, is uit de XIIIe, en 'n andere

geleerde verbeterd: uit de XVe eeuw; 'n verskil! Aan het bepalen der streek of der plaats durft haast niemand zich wagen. Is 't niet ongerijmd? Enkel 'n klein palaeographisch handboek, weeral Hollandsch, maar onvoldoende, bezitten we!

'n Duitscher heeft wel 'n goede "Probe" laten verschijnen, maar alhoewel van vóór den oorlog, is ze toch heelemaal geen Ersatz voor eigen gebrek. Waarom doen we dat zelf niet, en af?

Maar met palaeographische kennis is de Beatrys slechts ten deele gebaat. Geloof nu maar niet, dat men tegenover 'n gedateerden en gelocaliseerden tekst geen moeilijkheden meer heeft, om dien tekst (nu wij hem kunnen lezen als hij is) akkuraat te verstaan. Al spreekt hij onze moedertaal, en hebben wij in zake woordkennis en constructie veel vóór op Noord-Nederlanders, al bezitten we nog de lexicale, grammaticale en kritische aanvoeling of flair, die bij veel Hollanders vaak is verloren; flair in zulke wetenschap, is niet afdoende. Er was wel 'n tijd dat de Vlaamsche philologen als Willems, Snellaert, Serrure, Blommaert, Bormans het halen konden bij de boven-Moerdijkschen, maar dat was, toen de historische taalkunde maar 'n geliefhebber was; sedert ze 'n strenge wetenschap is geworden, zijn we, alhoewel beter aangelegd, door onze Noorderburen fel overvleugeld. Tot in de XVIIe eeuw was dit anders, toen gaven de Zuid-Nederlanders in alle wetenschap voorlichting aan het Noorden, ook op Nederlandsch philologisch gebied; maar nu! Nagenoeg alle groote lexika, grammaticae en tekstuitgaven, komen van boven de grens; want dáár studeert men niet alleen om diplomatas te bemachtigen, om zich tot 'n ambt te bekwamen, daar studeeren velen om de opgedane kennis tot hun levenseinde toe te verrijken, om de

vele problemen van 't verleden, die het heden beïnvloeden, dieper te leeren vatten, ze op te lossen; dáár studeeren er nog velen om de waarheid op te sporen aangaande land, volk, taak, geschiedenis, beschaving, enz. en dat alles wordt dáár in het, hier zoo geminachte, Nederlandsch, ook aan het volk vóórgezet? De Beatrys al werd ze dus in Vlaanderen gedicht, vóór honderde jaren, is ook voor 'n Vlaming, zonder studie, zonder wetenschap niet meer te begrijpen, te waardeeren. De taal is als 'n mensch; nog zijn, na vele jaren, de wezenstrekken niet heelemaal vergroeid tot 'n ander uiterlijk; nog sluimeren in gemoed en ziel de prille indrukken en gevoelens, om vaak weer op te waken; nog heeft hij vele hoedanigheden of aanwensels van voorheen; in allerlei omstandigheden is hij de ouwe, ik meen hier: de jonge. Maar! levenservaring, aanpassingsvermogen, stand of staat, bezigheid of ambt, hebben in hem krachten, neigingen en prestaties geschapen, die men bij de nieuwe kennismaking duidelijk moet weten uit te schakelen om zijn wezen-van-ouds naar waarde te schatten en het niet met het aangegroeide te verwarren. Zoo dient dan ook de Beatrys, al is ze nog zoo Vlaamsch binnen en buiten, door 'n commentaar opgehelderd, waarin volgens m'n bescheiden meening, ook de laatste uitgave niet prijswinnend is geslaagd. Het feit alleen dat het boek er een is zonder punctuatie, alhoewel in verzen, laat u al aanstands beseffen, dat ook, wanneer men alles goed begrijpt, er nog veel oneenigheid kan ontstaan onder vakmensen, over het: dóórlezen, of stilstaan. Probeer maar eens 'n brief te schrijven zonder hoofdletters en zonder leesteekens; ik wed uw beste vriend verstaat hem slecht, en uw vijand bedient er zich van om u te bekladden of te begekken. We zullen echter niet verder uitweiden over dit alles, en maar vooropzetten dat we allen een

Summa cum laude verdienen in zake verstandelijk lezen en uitleggen der Beatrys. — Best!

Maar nu staan we voor veel moeilijker vragen. 'n Tekst, die zo lang na het ontstaan van het gedicht, werd afgeschreven is die zoo maar de gave en gezonde overlevering van het oorspronkelijke gedicht? In de Middeleeuwen en de XIIe eeuw bestond er wel 'n Nederlandsche dichters-taal die overal genoegzaam werd begrepen, maar lang toch niet zoo geijkt en omschreven was als ons modern-beschaafd. Is dus b.v. ons gedicht in Oost-Vlaanderen ontstaan, en ééns daar afgeschreven, dan heeft hoogst waarschijnlijk de kopiist al 't een en 't ander er aan veranderd. Want een Middeleeuwer was veel vrijer in 't behandelen zijner letterkundige teksten dan wij. En ging dan dit afschrift b.v. op reis naar Brugge, om daar weer eens te worden geboekstaafd, en landde het ten slotte in Brabant Noord- of Zuid-, of buiten onze Franckische gewesten in Friesche of Saksische gouwen, hoe zal de lieve Beatrys er dan uitzien na zoo'n vermoeienden tocht, onder zoo vele eigenzinnige, wijsneuze, brutale of onwetende menschen?

Ja, dit kan ik U niet zeggen; we weten van het Middelnederlandsch niet genoeg af om op zulke vragen te antwoorden, in betrekking tot de taal. De dialectologie der hedendaagsche Nederlandsche taal is niet verre genoeg gevorderd, om aan vele woorden hun authentieke doopceel te geven; en daaruit dus te besluiten welke reizen Beatrys heeft ondernomen, alvorens ze belandde in den codex van den Haag.

Op wel iets vastere maar toch nog wankelen grond, staan we, wanneer we de talrijke afschrijvers eens na den tand voelen, om te ervaren of ze, naast taalkundige veranderingen, er geen andere op 't geweten hebben, die

hun door slordigheid of eigen betweterigheid werden ingegeven die wij als omissies of interpolaties, verzuimsels of aanvulsels, waarwerken mogen. Dat de tekst der Beatrys, in zijn vele peregrinaties vervalscht en bedorven werd, staat vast; in hoeverre? zullen wij niet onderzoeken. We zullen ook maar geen discussie openstellen omtrent, ten slotte, den ouderdom van het gedicht, al ware dit een zeer interessant betoog.

U zult vragen, heeft die vaststelling dan ook al zooveel om het lijf? 'n Niet gedateerd boek zal men nu toch wel zonder veel moeite, in zijn eigen eeuw, of halve, of kwart van 'n eeuw kunnen te huis brengen! Best mogelijk; omdat onze beschaving met zó'o'n snel tempo zich ontwikkelt, is dit dateeren niet zoo bezwaarlijk; wij leven jachtig, naar buiten uitgestort, de Middeleeuwen gezapig, naar binnen gekeerd. Wanneer wij dus ergens in 'n schrift wat lezen over: Ford, stikgas, wolkenkrabber, dan zijn we nagenoeg zeker van den *terminus a quo*, en ook van den *terminus ad quem*, want, over 50 jaar, zijn die dingen doorgewoone of begraven. Maar zou het U zoo makkelijk vallen 'n natuurtafereel dat aansluit bij de onvergankelijke groei-, bloei- en seizoenwerklijkheden, te beperken tot b.v. de jaren 1880-1930? Kunt ge het toch, dan zal het hoogst waarschijnlijk wezen met behulp van taalkundige wetenschap, die haar oordeel zal stutten op woorden, wendingen, stijl, beelden, trant, enz. We weten reeds dat we op onze taalkunde geen beroep kunnen doen, om de Beatrys te dateeren. De meeste kenners verleggen ze in de XIVe, Prof. van Mierlo in de XIIIe eeuw. Wie heeft gelijk? Kon Beatrys maar spreken! Zegt ze dan niets? Toch wel, ze vertelt veel van haar gemoedsleven, hare uiterlijke lotgevallen, zelfs; en dit wordt in verband gebracht met beschavingstoestanden en verhaaltrant van den schrijver

die het waarschijnlijk maken dat het gedicht rond het midden der XIIIe eeuw is ontstaan? Maar zekerheid? Ja, zekerheid!

Ik dacht, gedurende 'n week of twee, dat ik er toch in slagen zou, de Beatrys héél precies te kunnen dateeren, want twee keer — in 22 verzen — beschrijft de dichter, uitvoerig — 't is een mijner nichtjes die — geloof ik — mijn aandacht hierop vestigde — beschrijft de dichter de toilette van Beatrys. En men zal mij grif toegeven, dat indien — wie ook — zelfs 'n Pater, 22 verstandige regels moest wijden aan den kleeder-opsmuk van een mijner aandachtige toehoorderessen, iedereen onzer, ten minste op 6 maand af, bepalen en beperken kon, op het uurwerk der moderne eeuw, den tijd voor hare gracieuse verschijning... en verdwijning.

Maar in de Middeleeuwen was dit niet zoo; althans niet in de XIIIe eeuw: met al de vrij omslachtige gegevens over stof, kleur, vorm, snit, naam, gebruik van lijfkleed, bovenkleed, overkleed, mantel, kap, voering, bont, versiersel, gordel, tasch, hoofdsteraad, ringen, mesje, schar, kousen, schoenen, sluier, enz. bracht ik het niet klaar, in twee weken tijds, ook met hulp van veel geleerde boeken en dito gekleurde platen, te beslissen, of Beatrys geleefd heeft in 1175 of in 1315. Eén mode voor 140 jaar; grizelig! Nu begrijpen we waarom die Middeleeuwen er nooit aan dachten geboorteakten op te stellen; overbodig! en waarom zelfs de meest moderne meisjes toch niet weten wat te kiezen: de Middeleeuwen met één mode voor 140 jaar! of den huidige tijd, waarin alle Burgemeesters, van heel het land, dag in, dag uit, de geboorteregisters 'n taal doen spreken, die door geen twintig modes in één jaar genonplust worden kan.

En toch, U zal begrijpen, dat wij het hoogste belang er bij hebben, om ons dichtstuk te waardeeren naar verdienste, het te kunnen vastleggen in beschavingsmilieu en tijdperk. Maar in de Middeleeuwen werden zelfs de meesterwerken niet eens gehanteerd door den schrijver; zoodat ook dit criterium ons ontbreekt. Wij, leven in 'n reclame-tijd, ook voor wat de kunst betreft helaas! en reclame is — vaak — $\frac{3}{4}$ bedrog en $\frac{1}{4}$ goedgegeloovigheid, of... omgekeerd. Die arme Beatrys! — we weten dus niet eens, waar, wanneer, door wien ze werd geschreven, — en toch heeft ze hare plaats — 'n eereplaats — in de wereldletterkunde.

Het wordt nu echter hoog tijd — zal iemand stilletjes meenen, dat we eindelijk eens hooren wat voor 'n gedicht die Beatrys dan is. Verexkuseer me, indien ik zoo lang gewacht heb, het U mee te deelen, ik dacht dit volstrekt overbodig. Maar daar ik weeral 'n ontgoocheling rijker ben, zal ik me spoeden U 'n aalmoes te schenken, uit het kapitaal onzer Hoogeschooluitbreiding, en U zeggen (terwijl ik veel ga verzwijgen) omtrent den inhoud van ons gedicht: die is tweërlei.

A) Het gebeuren: 'n kloosterlinge, die kosteresse was, gepraamd door vroegere wereldsche liefde, verlaat haar convent, en samenlevend met haar minnaar, verterend wat ze hadden, door hem ten slotte verlaten, wordt Beatrys 'n arme prooi der zonde. Na lange jaren, keert ze bij toeval, of uit heimwee-drang, tot in de nabijheid van haar klooster terug, en op haar vraag hoe het daarbinnen sedert tijden gelegen en gestaan is, hoort ze met veel lof over al de nonnen gewagen, inzonderheid over de kosteresse, die er al lang vertoeft, en in heiligheid de anderen overtreft — want....

B) Hier is 't mirakel van dien inhoud :

Die kosteresse-zondaresse had van af haar jeugd groote devotie tot de Lieve Vrouwe, en vóór dat ze 't klooster verliet had zij haren nood geklaagd aan de Moeder der Barmhartigheid; de sleutels van de sacristie haar vóór de voeten leggend, was ze gevlucht. — Heel haar zondig leven lang, iederen dag, bad ze de getijden der Moeder-maagd — die, gedurende zooveel jaren, in haar plaats het ambt van kosterinne waarnemend, dus verhandeld had dat iemand Beatrys' afvalligheid of schande kon kennen. Toen Beatrys dus teruggekeerd was, verscheen haar de lieve Moeder Gods, om haar die mirakuleuze tusschenkomst te verklaren, en gaf haar bevel zich te bekeeren, te biechten, en maar eenvoudig weg haar plaats en ambt weer te bekleden, wat geschiedde zonder opspraak.

* * *

Dit zijn de groote lijnen van Beatrys haar leven en bekeeringswonder, gelijk ze van af 1225 door Cäsarius van Heisterbach geboekt zijn, in twee zijner werken, den *Dialogus* en den *Liber miraculorum*.

We blijven er 'n oogeblik bij stilstaan, zonder te onderzoeken :

1° hoe Cäsarius er aan kwam ?

2° of het waar is, als hij zegt, dat hij het "gebeurde" vernam van den biechtvader der arme non ?

3° of de legende vóór zijn tijd al onder het volk heeft getierd ?

4° waar ze gelocaliseerd kan worden ? enz. Het moge hier volstaan te weten dat Cäsarius de oudste geschreven bron is, die dit pieuze vertelsel heeft overgeleverd.

Het is immers niets meer dan 'n vertelsel, wat het mirakel betreft.

Het gebeuren : bekering, afvalligheid, zonde, terugkeer is voorzeker meer dan eens gebeurd in vroege of moderne tijden ; vallen is menscheijk, blijven liggen en in de boosheid volharden, is duivelsch.

Maar het mirakel, de hoofdzaak, is vast en zeker nooit gebeurd. Want :

1° Mirakelen, die niet vastgesteld zijn in nauwkeurige bijzonderheden van tijd, plaats, persoon, getuigen, verdieneu geen geloof ;

2° Mirakelen die gebeuren, zóó, dat geen getuige ze vaststellen kan terwijl ze gebeuren, of wier gevolgen niet kunnen of mogen vastgesteld worden, nadat ze gebeurd zijn, hebben geen recht op vertrouwen ;

3° Mirakelen die zouden gebeurd zijn ten bate van personen die wetens en willens in doodzonde leven zijn erg te wantrouwen ;

4° Mirakelen die jaren op elkander duren, dag en nacht zijn zeer verdacht ;

5° Mirakelen waarbij er nog vele andere noodzakelijk zijn, om het eigenlijke mirakel mogelijk te maken, zijn nog verdacht, O.-L.-V. heeft immers 'n menscheijk uiterlijk moeten aannemen, heeft dus moeten spreken, eten, werken, slapen, biechten, communiceren, boete doen, persoonlijk ; of, in haar plaats, 'n echte vrouw of 'n schijn-vrouw moeten stellen, om haar doel te bereiken : niemand mocht merken dat Beatrys afwezig was ;

6° Groote, veelzijdige mirakelen, gebeuren niet, om kleine resultaten te bewerken ; Beatrys aan de verdiende schande te doen ontsnappen is 'n haast waardeloos, vreemdend resultaat, daar zij toch alleen die schande moest ondervinden, indien ze ooit naar haar klooster terugkeeren zou, en deze terugkeer was niet volstrekt noodzakelijk, noch voor hare zaligheid noch heiligheid.

Dus 7: mirakelen die zoo ongerijmd zijn, moeten worden aangezien als pieuze vertelsels, meer niet.

Nu zullen wel enkelen onder U zich afvragen, hoe is er iemand in de Middeleeuwen op de gedachte gekomen, zoo 'n vreemd mirakel te "verzinnen" — en, tweede vraag, zouden er in de Middeleeuwen veel menschen geweest zijn die aan dit mirakel hebben geloofd? Derde vraag: kunnen wij, die aan dit mirakel niet willen, kunnen, mogen gelooven, 'n dichtstuk waardeeren waarin zoo iets, hoe mooi dan ook, wordt voorgesteld?

Op de laatste vraag, zult gij allen, zelf, antwoorden, zoodra gij de Beatrÿs dan lezen zult, of hebt ge reeds lang 'n afdoende antwoord gegeven.

Op de tweede vraag; voorzeker er zijn veel Middeleeuwers geweest, hoogst waarschijnlijk om te beginnen Cäsarius zelf, die er vast aan geloofd hebben. Maar samen na te gaan, hoe en waarom dit geloof mogelijk was, ligt buiten ons bestek.

Op de eerste vraag: hoe kwam iemand er toe zoo 'n mirakel te verzinnen, zou het antwoord zeer lang en ingewikkeld wezen.

Want we zouden moeten nagaan of er geen stukke werkelijkheid, geen enkel feit aanleiding kon geven tot dat vertelsel? En zoo niet, voor zoover we weten, of niemand door subjektief geloof aan het verzinsel, het als 'n feit kon gelooven en overleveren? En indien we dat alles zouden ontkennen als hoogst onwaarschijnlijk, en dus het mirakel aanzien als 'n algeheel verzinsel, dan kon men weer in de werkelijkheid gebeurtenissen gaan opdiepen, die door gedachten- of door beeldenassociatie de grondleggende bestanddeelen van onze legende aangeven konden. Vond men die in de geschiedkundige werkelijkheid niet terug, dan kon men ze zoeken in het rijk der verbeelding,

der letterkunde, en b.v. gaan opzoeken of er in de Maria-literatuur geen andere voorbeelden zijn van de Moeder-Gods, die iets verricht voor 'n dienaar, die de plaats inneemt van een harer devoten, die de slechte gevolgen van hun zonden wist te voorkomen.

'n Zeer uitgebreid onderzoek! dat ons ten slotte wel brengen zou tot deze vaststelling. Op de echtste geloofs-waarheid: Christus, onze Broeder, nam op zich, alle zonden der menschen, werd hun plaatsvervanger en losgeld en blijft de lijdende, zondige menschheid door zijn genade en wondermacht steunen, helpen, en van de gevolgen van het kwaad ze bevrijden; op die echte waarheid heeft het geloof der Middeleeuwen (door den sensus catholicus voorgelicht), gedacht, gehoopt en gezegd: *Wat de Zoon doet, doet de Moeder.*

Zoo is men tot deze naïeve voorstellingen gekomen van Maria die met haren sluier het bezweete voorhoofd harer dienaren afroogt; die ze helpt bij hun arbeid, ze vervangt bij hun opdracht, wacht op hun terugkomst. In een woord: Maria doet alles wat 'n moeder zooloal doen zou om 'n lieve, maar ook 'n verloopen zoon of dochter, te beloonen, of ze weer terug te voeren naar het vaderhuis; Maria verzint wat ze kan om de schuld van haar kind te verduiken, of zijn verdienste te waardeeren! Daarin ligt veel waars, zoolang als het blijft in de wereld van het boven-natuurlijke, onzichtbare, waar Maria nu is; maar dat wordt meestal legende, indien men het verplaatst in de wereld der tijdelijke, handtastelijke voorvallen, waar Maria wel vaak door natuurlijke middelen ingrijpt, maar, alleen uitsonderlijk, door wat wij noemen, met recht, 'n mirakel.

Maar U zal licht begrijpen dat zulk 'n "mirakel", godsdienstig in zijn oorsprong, geen ergernis gevend in zijn verloop, ten dienste gesteld van 'n oprechte en trouwens

in den grond objectief ware overtuiging, gebruikt om 'n zedelijk doel te bereiken, in eeuwen van spontane levensopvatting en innige aandrif, 'n zeer eigenaardige macht over geest en gevoel kon bezitten, en het gemoed moest veroveren zoodra het op 'n kunstrijke wijze in het kader werd gevat van een vaak ondervonden gebeuren, dat op zichzelf reeds tragisch genoeg, door de bovennatuurlijke tusschenkomst van zoo'n hooge en toch zoo'n neerdalende macht, diep-menschelijk werd voor geheel ons wezen, van 'n vleesch dat zwak valt, en 'n wil die zich opricht. Immers er is niets dat vele menschen-kinderen, wel drastisch, maar beter definieert dan dit uitzeggen van 'n kerkvader: het zijn dieren die berouw kunnen hebben. En wanneer men ons, trots alle schuld, berichten komt, (als Christus in het Evangelie dit doet voor den verloren zoon) wat Gods meewarigheid laat gebeuren en voorvallen doet, om dien zoon, die toch alleen maar leeren zou uit eigen schade of schande, weer terug te brengen aan Gods Vaderhart, dan verwondert het ons niet zijn Moeder Maria, in de Beatrys, zóó te zien optreden, om haar eens verkozen en zoolang verloren dochter terug te brengen, na veel schande en schade, toch zonder schade noch schande, in hare kloostercel en kerk, het voorhof van het nu herwonnen paradijs!

Wat is onze legende al anders dan 'n variante, in moederlijken grondtoon, van de parabel? Feestkleed, ring, sandalen, aan den disch naast den vader, dat is toch eerst herstel ná de schande. Moeder Maria doet meer, ze geeft niet alleen terug wat zoo brooddronken werd verspeeld en veracht, ze herstelt zóó in eer dat geen zuster vermoeden zal dat Beatrys verdwaalde; dochter en Moeder alleen weten van schade en schuld. Neemt het aan de Middeleeuwen, Dames en Heeren, niet euvel dat ze hebben ge-

meend: Lieve Vrouw kent zulke wonderlijke meewarigé, liefdegeheimen beter dan Lieve Heer, verricht ze veel vaker dan Hij, want ze is: Maagd, Vrouw, Moeder, en aller Menschenmoeder vooral. Jezus mag dáarin en dáárom bij Haar gerust in de leer. En wanneer zondaars Hem maar half meer vertrouwen, Zij heeft, zelfs 'n half-vermetel-vertrouwen op Haar, nooit heelemaal beschaamd.

En moest ze daarom, om dat de kunnen bereiken in zake Beatrys, kosteresse worden, schijnt onze legende te zeggen, och is dit zoo wonderbaar? Wat Maria, in den tempel, tien jaar lang heeft gedaan, toen ze nog te Jerusalem woonde, zal ze dat nu niet meer willen doen? nu ze toch in den hemel is, en voor ons tranendal blijft zorgen! Wat ze te Jerusalem zoo goed kon, heeft ze toch nu niet vergeten!

Ik meen, hier hebben we den ondergrond van alle Beatrys en dergelijke legenden bloot gelegd, dat is de laatste bron waaruit geborrelt zijn zooveel sproken, legenden, mirakelen ende exempelen, die helaas, zelfs na de baanbrekende studie van den Hollandschen Protes-tantschen Professor de Vooy, voor ons Katholieken, een gesloten codex zijn, waar niemand onzer studiosi zich aan waagt en haast niemand onder Katholieken zich aan laaft en sticht. De stoffelijke inhoud der Beatrys-legende, in haar groote en wel oorspronkelijke lijnen, is dus eenvoudig:

1° 'n menscheijk gebeuren, dat in de Middeleeuwen vaker voorkwam dan nu;

2° 'n Goddelijke tusschenkomst, waaraan men in de Middeleeuwen theoretisch en praktisch geloofde, nu niet;

3° en de band tusschen beide is, aan de eene zijde, de persoon van Beatrys: 'n vrouw, 'n kloosterlinge; dàn hare devotie tot de Moedermaagd vóór en na den val,

verder haar berouw, ten slotte het instinctmatig verlangen naar haar klooster, trots, en om, haar ellende. Aan de andere zijde de meewarigheid der Hemelsche Moeder en vooral haar Moederliefde, die niet alleen erbarmen verwerft voor het kwaad, maar zoekt en vindt 'n middel om de tastbare gevolgen ervan, de schande, te ondervangen; en dus dit verlangen: naar het klooster terug! zal maken tot 'n werkelijkheid van moreele verdienste en zielerijk geluk.

* * *

Zoo 'n mooie stof, echt Middeleeuwsch, moest pakken! Aan de hand van onzen stadgenoot, den Heer Robert Guiette, in zijn merkwaardig boek van 550 blz. over die legende, geef ik U, in 't kort, ten beste, wat jaren van nijverig opsporen reeds aan het licht hebben gebracht. Ik spreek hier, voorloopig, alleen over de Middeleeuwsche verspreiding onzer legende, om déze, in het oog vallende redenen. De Middeleeuwen zijn ten slotte één geheel, op alle gebied, en de verbrokkeling van menschen en beschaving zet in met de moderne tijden, het Protestantisme vooral. Over heel de Katholieke wereld der Middeleeuwen is de Beatrys te huis, in alle standen en levensstaten, in alle letterkundige tranten en slag: aan alle tijden en menschen, is ze verschenen met velerlei inhoud en vorm, tot ontelbare doeleinden geschikt.

Van af den aanvang der XIIIe eeuw is de legende geboekt, en wel in de Nederlanden of aangrenzende streken, in proza en rijm, kort of lang, met de nuchterheid van 'n anecdote, de soberheid van 'n feit, de breed-sprakigheid van 'n moralisatie, de kunstvaardigheid van 'n letterkundige proef. In 't Latijn 25 maal teruggevonden; in 't Fransch 15 keer; in 't Italiaansch 3, in 't Spaansch 2,

in 't Nederlandsch 5, in 't Duitsch 3, in het Engelsch 2, in 't Noorsch 1, in Oostersche talen 4 maal.

56 Middeleeuwsche dokumenten die reeds teruggevonden zijn, en wier bonte verscheidenheid, nog meer dan hun getal, ons doen besluiten dat de Beatrys een der liefst-koosdste stoffen geweest is dier tijden. Ik heb reeds gezegd dat de oudste geschreven bronnen, bepaald in de Nederlanden en omtrek zijn te zoeken, dat de oudste Latijnsche bewerkingen van 1225 ook de oudste zijn van allen, en volgens mijn bescheiden meening niet alleen den primitiefsten vorm, maar het prototypon van al wat de overige ons bieden.

Met andere woorden, rechtstreeks of onrechtstreeks, alle Beatrys-legenden, exempelen, gedichten, gaan terug op Cäsarius' vertelsel. Van één dier Latijnsche overleveringen is onze Beatrys tot en met vers 864 'n zeer vrije bewerking, en daar ze, volgens mij, rond de jaren 1240 is gedicht, heeft ze dàárom o. m. aan geen andere bron hare letterkundige vondsten te danken. Vondsten die haar de eereplaats verzekeren onder alle Middeleeuwsche sproken over Beatrys. Noch aan de *Vie des anciens Pères*, noch aan Handschrift 3518 uit het Arsenal te Parijs heeft onze Beatrys iets ontleend. Deze beide bewerkingen, de Latijnsche codices van Darmstadt en Antwerpen en andere, hoogst waarschijnlijk echter hebben het een of ander, of veel aan onze Beatrys te verheergewaden.

Ik spreek hier van de oorspronkelijke Beatrys tot vers 864. De 170 verzen die volgen, blijf ik aanzien als 'n behendig, letterkundig mooi, en zeer belangwekkend slot, maar toch als 'n aanhangsel, door 'n anderen dichter er aan toegevoegd rond de jaren 1325 (?). Laat me nu toe U hier — droogweg — op te noemen die inhoudsbestand-deelen, die onze Beatrys heeft toegevoegd aan het oor-

spronkelijke Latijn, en waarvan verreweg de meeste trouwens haar uitsluitend bezit zijn. Deze "vondsten" van onzen dichter, die zijn opzet en uitwerking betreffen; feiten, toestanden, beschouwingen behelzen; zijn allermerkwaardigst.

I. — Theologisch gesproken is onze dichter onberispelijk; vooral, wanneer we 3 interpolaties verwijderen, die, ik meen, opvallend zijn. Onze dichter is geen Maria-aanbidder; wel is Maria, ook voor hem, de *omnipotentia simplex*, maar "de verheerlijking" van het "scepel" in ons gedicht, overschittert Gods glorie niet. De godsdienst van onzen dichter bestond volstrekt niet, grootstendeels, in Mariaverering.

II. — Niemand, als onze dichter, heeft er voor gezorgd, de arme Beatrys, waardig te maken niet allen van medelijden, maar van echte sympathie. En daarom:

1° laat vermoeden dat ze, als een begeven kind, door haar ouders veel te vroeg naar het klooster werd gebracht

2° overtuigt hij ons, en dat is niet moeilijk, in twee bespiegelingen, waarvan eene het gedicht begint: Liefde is vaak 'n onweerstaanbare hartstocht;

3° laat hij overal merken dat Beatrys in hare liefde en val niet de lust zoekt, maar aan 'n drang gehoorzaamt, die (ware ze geen kloosterlinge geweest) edel en verdienstlijk is;

4° daarentegen is de minnaar 'n genierter, en dus ook 'n laffe eigenzuchtige, die gegeven trouw verbreekt. Al is onze dichter 'n realist, die niets uit den weg gaat, hij weet in scènes van liefde en zonde te zeggen, zonder pruderie: tot hier en niet verder; want... Beatrys gedooft het niet;

5° daarom, als ze lang weerstand heeft geboden, en bij haar eerste toegeven reeds wroeging heeft, zoo ook vóór

den eigenlijken val, geraakt haar gemoed in heftigen tweestrijd, waarin aardsche liefde, ten slotte het wint. Maar ook gevallen, blijft ze vrouw; en weigert, zelfs maar eens, 'n lichtekooi te worden;

6° daarom ook heeft Beatrys twee kinderen;

7° alleen en uitsluitend, uit moederliefde voor hare kleinen, gaat Beatrys schoorvoetend en wanhopig den weg op van oneer en bederf;

8° in hare ellende blijft Beatrys aan hare Mariadevotie getrouw, en zóódra het berouw in haar ziel ontwaakt is, verwacht ze van Maria, alleen, hulp en uitkomst;

9° maar toch zal onze dichter den man niet hatelijk voorstellen; die spreekt mooi, handelt geschikt is vol zorg, pleegt geen geweld, en heeft als verzachtende omstandigheid voor zijn ontrouw: armoe en gebrek.

III. — Ik wijs verder niet op het spontane, juiste, levendige van woord en wederwoord, van handel en wandel, van laten en doen, door heel het gedicht, maar ik herinner U, aan enkele tafereelen die ik "onovertroffen" durf noemen:

1° het eerste weezien der beide gelieven aan het kloostervensterke der spreekplaats;

2° de ontmoeting onder den eglantier vóór de vlucht;

3° de samenspraak en tweestrijd in het heerlijke bosch;

4° Beatrys' gebed alvorens ze haar allerzondigst leven begint, en nadien, als ze door weemoed en berouw geperst, naar het klooster wil;

5° de niet gewichtige en toch zoo psychologische rol die de twee kinderen in heel het gebeuren vervullen;

6° de nachtelijke intocht van Beatrys in den vergier, het klooster, de sacristie, de kerk, met de vele details waarbij niets wordt vergeten en alles 'n echo wakker maakt in haar onrustig en toch bevredigd gemoed;

7° de drievoudige verschijning in het huis van de weduwe.

Zeven vondsten van onzen bewerker die het diep tragische gebeuren zóo menscheijk hebben gemaakt, dat wij die episoden niet zonder ontroeren of huivering lezen.

Daarenboven heeft de dichter ervoor gezorgd op zeer bedreven en fijnzinnige wijze dat we overal het toekomstig wonder wel aanvoelen, zonder dat hij er ooit van gewaagt, dan alleen ten slotte, wanneer in de verschijning Maria het aan de schuldige zelve doet openbaren, zoodat de Moedermaagd, in heel het verhaal én optreedt én toch onzichtbaar blijft, terwijl al de overige bewerkingen Maria 'n tastbare rol laten spelen.

Wat nu, in dit alles, ongemeen strookt met onzen Nederlandschen aangeboren aard, en met de kenmerken onzer kunst, inzonderheid onzer vrome kunst, laat ik, hoe spijtig ook, ongemoeid; ik wijs U nog op enkele bijzonderheden, die ge wellicht niet, zoo aanstands, als moeheden zoudt aanvoelen.

Ten 1° t is Beatrys zelve, die haren minnaar ten klooster ontbiedt, en tot alles zich bereid verklaart, want van af haar twaalfde jaar had zij hem lief — en toch,

ten 2° in haar dubbel gebed tot Christus en Maria vóór dat ze het klooster verlaat, in haar samenspraak met den minnaar, is ze er van overtuigd, en ze zegt het, dat ze kwaad doet, en dat het haar ten slotte rouwen zal — haar gedrag is dus tweeslachtig, en door 'n wilsakte alleen, of hoofdzakelijk, gedicteerd.

3° ze blijft twee maal twijfelend, ja weerspanning tegenover het hemelsch bevel dat haar terug vordert in haar klooster en haar meedeelt, dat ze geen shade oploopen zal; ze geeft zich maar gewonnen, nadat ze duidelijk

weet: dat niemand haar afvalligheid heeft gemerkt, mits Maria haar vervangen heeft als kosteresse; dat de kloosterdeuren open zijn; dat zij habijt, sluier, schoenen, ja, sacristiesleutel op dezelfde plaats vindt waar ze deze neerlegde, bij de vlucht, en dat geen andere non haar cel heeft betrokken.

4° niet alleen verlaat Beatrys hare kinderijtjes, maar de dichter zegt niet eens wat hun lotgeval nu werd:

Ook in dit voel ik met den dichter op zijn Middel-eeuwsch en Nederlandsch, en beweer: 't is van alle tijden, en voor alle menschen, echt! en innig mooi!

* * *

Nu wensch ik verder, om onze Beatrys in het licht te zetten, en al de overige Middeleeuwse bewerkingen in haar schaduw, U op te sommen, door Guitette's boek vóórgelicht, het vele dat onze dichter niet heeft opgenomen in zijn meesterwerk, en wat in de Middeleeuwse legenden, exempelen en gedichten door anderen wel naar voren is gebracht, vaak uitdrukkelijk betoogd, en met tal van woorden uitgesponnen.

.. Beatrys is abdisse in haar klooster —

is zoo heilig dat ze mirakelen doet —

hare devotie tot de Lieve Vrouwe wordt omslachtig beschreven —

ze wordt door den duivel zelf bekoord en genoopt haar klooster te verlaten —

ofwel is het de Mis-lezer van het convent die haar verleidt —

ze zondigt reeds tegen de kuischeidsgelefte alvorens te vluchten —

haar minnaar komt vaak in het klooster, en na veel heen-en-weer-gepraat laat ze zich ten slotte overhalen —

bij hare vlucht uit het klooster wordt ze driewerf verhinderd, ofwel doordien ze de uitgang deur niet meer terugvinden kan, ofwel omdat de Gekruisigde het haar belet; gaat ze ten slotte toch, dan ofwel is ze boos op Maria, en werpt haar de sleutels voor de voeten, ofwel vraagt ze haar, ja beveelt haar in hare plaats de kosterij te plegen —

gedurende hare afwezigheid neemt de Lieve Vrouw het ambt waar en gaat voort met mirakelen te doen — of ze stelt 'n engel in hare plaats die het uiterlijke van Beatrys aanneemt —

intusschen heeft Beatrys 7 kinderen gebaar, en terwijl alles nog goed gaat, krijgt ze toch diep berouw —

nu wordt ofwel haar minnaar vermoord of hij sterft, of ze kraakelen met elkander, zoodat ze van beide kanten, wrokkig, hun weg gaan; of beiden zijn het eens, of zij overhaalt den man om te scheiden, en zij gaat terug naar haar klooster (al) hare kinderen verlatend, terwijl hij haar uitgeleide doet tot aan het convent —

ze bevond zich toen in gezegenden toestand, maar wordt door den hemel geholpen, en het kindje verzorgd — onderweg ontmoet zij verder 'n abt aan wien zij alles biecht, en die beveelt haar, als boete, aan de abdisse alles te vertellen —

bij het klooster aangeland, ofwel wordt de poort haar ontsloten door Maria zelve, die haar alles verklaart en ze geruststelt, ofwel gaat Beatrys zich eerst bevragen bij de portierster of bij enkele der kloosterzusters om te weten te komen, wat men over haar denkt —

of gaat ze naar 'n buurvrouw van 't klooster en daar bewegend door de ouders van de kosteresse, Beatrys, te zijn groot gebracht, tracht zij te vernemen hoe het staat —

aan die waardinne valt op dat ze erg lijkt op de kosteresse; en 's anderendaags gaan de beide vrouwen naar de Metten; Beatrys bemerkt nu dat ze in alles door de Lieve Vrouw wordt vervangen —

ofwel gaat ze van die buurvrouw mistroostig weg en wil ze terug in de wereld, maar Maria achterhaalt ze, legt haar het wonder uit en beveelt haar terug te keeren —

of ook nog gaat ze rouwmoedig en verwonderd in de kerk bidden, waar ze in slaap valt, en in 'n droom vernemen dat Maria om haar heeft verricht, maar nu ze weer terug is, niet langer volhouden zal —

Maria geeft haar bevel openbare boete te doen en alles aan de abdis te belijden, wat dan ook geschiedt.

Van dit alles, dat "men" na hem gevonden heeft, of dat reeds gedeeltelijk in zijn tijd bestond, heeft onze dichter niet gewild, en ik weet dat wij het betreuren zouden indien hij maar iets van dat vele, dat anderen bekoord heeft, had uitgedacht of overgenomen.

Want niet alleen is hij 'n diepe psycholoog die de fijnste roerselen der hartstochten weet te vertolken, en, onder meer, inzet met de onuitgesproken en toch zware bewering, dat geen kloosterleven, hoe vroom ook, 'n al te vroeg en zinnelijk opvlammen der liefde heer worden zal, maar hij is ook 'n meester in 't vak door zijn eigen-beperking en zelftucht; kort en bondig, haast gejaagd, spoedt hij voort in het verhaal, alleen stilstaand bij zielestrijd of zielewee, of karaktertrekken scherp belichtend als b.v. de trouw van Beatrys in hare ontrouw, binnen en buiten het klooster. Die meester is eveneens in het aardsche en het hemelsche tehuis, en daarom is zijn werk, voor de geloovigen inzonderheid, van alle tijden, niet voor de Middeleeuwen alleen. Want hier dingen natuurlijkheid en

kunstvaardigheid naar de kroon, en de versmelting van beiden, bereikt hier 'n toppunt. Over vele der breed opgezette en in fijnen miniatuurtraant uitgewerkte tafereelen ligt er zoo 'n spontane en toch ingehouden kracht van visie, zeggend en passie, zulke machtige en toch teere levenservaring; wordt alles zoo duidelijk en toch zoo hoffelijk gezegd, dat ik hun weerga niet ken in onze of vreemde letterkunde — ook in de moderne niet.

En hier staan we nu voor het tweede deel dezer beschouwingen; om aan den titel onzer voordracht getrouw te blijven moesten we nu ook de moderne bewerkingen van het Beatrys-thema nagaan, in alle uitingen van het letterkundige leven: proza, gedicht, theater en spel, ja zelfs opera en dans.

Maar dan zouden we, om onzen stadgenoot R. Guiette te volgen in zijn tweede deel, dat nagenoeg 200 blz. beslaat, zoowat 150 auteurs moeten bespreken, iets wat deze reeds zoo lange lezing in het oneindige uitrekken zou. Immers aan namen als: Lope de Vega, Adriaan Poirters, Pater Vloers, Henriquez, Clemens Brentano, Charles Nodier, Alberdingk Thym, Nolet de Brauwere, Maurice Maeterlinck, André Theuriet, P.-C. Boutens, Avelanneda, Volmoeller, Zorilla, Busken Huet, Anatole France, Felix Rutten, Herman Teirlinck, Herman van Overbete, ware het ons onmogelijk stilzweigend of weinig zeggend voorbij te komen.

En hunne Beatrys in de vele boeken, toneelspeelen, pantomimes (en filmen?) te beschouwen, om ze te stellen naast of tegen, nooit boven onze Beatrys, is vrijwel onmogelijk.

En maar goed! Want ik weet haast niet hoe ik het aan boord leggen zou, om voor de vele moderne bewerkingen

(drie of vier uitgezonderd) veel sympathie op te wekken. Voor enkelen, ik denk aan Maeterlinck, een Vlaming zonder taal, én Teirlinck, een Vlaming zonder Godsdienst, zou ik scherp moeten zijn in afkeurende kritiek.

Zóó waar is het dat men moeilijk herscheppen kan, wat eens goed werd geschapen, en dat menschen, met 'n anti-Middeleeuwschen en anti-Religieuzen geest, Beatrys hadden moeten vereeren of toch ongemoeid laten in haar tijd, in haar opzet, onze *Beatrys* in haar schoonheid!

Schoon is ons meesterwerk omdat het naast dicitie en verhaalkunst en rijke verbeelding, naast zielkennis en uitspraak 'n beeldwerkelijkheid heeft geschapen van de twee groot-menschelijke krachten: godsdienstzin en hartstochtelijkheid. Niet geschapen dat beeld, langs ééne lijn die heenspoedt naar het doel, en de zege van één of van beiden, maar langs ebbe en vloed van werkelijk begeeren en werkelijk gebeuren. Niet ebbe en vloed op elkander, maar door elkander en tegen mekaar.

Liefde in 'n teer en zinnend vrouwenhart, dat godsdienstig blijft in haar zwakheid; liefde in 'n mannendrift die zichzelfven gezocht heeft en vindt.

En dit menschelijk gebeuren, wordt in het hoogere licht en de inniger warmte gedragen van den Hemel, waar machten wonen goedaardig en stil, die oneindig boven menschenoordeel en eigen-voordeel verheven, met hun onzichtbaren tred door het gebeuren gaan, om ten slotte de vrouw (de man is dit niet waard) naar zich toe te halen in het herwonnen paradijs van vrée en héroverde onschuld.

Dát, had Beatrys — zooveel ze kon — verdiend; want zij had *gediend*; niet à la Teirlinck, 'n fatalistische levenswet, die grinnikend haar beetneemt en uitwringt als 'n tot bederf gedoemde vrucht, omdat ze veel spijs had; maar

onze Beatrys, van wie de dichter de lichamelijke verlokking niet wil beschrijven, diende het Leven, het echte. Zij was, een langen tijd, 'n plichtgetrouwe kloosterlinge, toen werd ze een zichzelfvergetende bruid en vrouw, daarna 'n zorgzame moeder en levensgenoot, en in den nood een steun voor haar man, want werken wilde ze voor hunnen nooddrift, en vóór hij haar verliet, droeg hij de schuld harer schande, want ze gaf zich niet om lust noch om geld, maar om het brood voor haar kleinen. En dat alles heeft zij gekund, omdat ze, alhoewel ontrouw aan hare ziel, aan die ziel toch niet wilde verzaken; naast haren hartstocht leefde haar geloof; vlak naast de wereld stelde zij het hiernamaals; tegenover zichzelf haren God, Vader, ook Rechter, en in zichzelf vereerde ze diens Moeder, de loutere Meewarigheid, die niemand verlaat. Zóó diende ze nog de menschheid en herstelde ze reeds aanvankelijk wat ze misdreven had tegenover de Waarheid, door 'n geschonden belofte; tegenover de Schoonheid door een ongeoorloofde maar toch menschelijke liefde.

En waar de mensch niet heelemaal te niet gaat daar blijft God nooit in gebreke.

Daarom, wanneer het uur der genade slaat, is Beatrys bereid, want trots alles is zij die genade niet onwaardig geworden, en eens in het bezit ervan kent ze maar één plicht meer en één kracht; eerherstel en boete.

Zoo dient Beatrys aarde en Hemel; al bedelt ze brood, ze verdient een mitakel.

Wat ze aanvankelijk eens was: 'n vrome kloosterlinge, is ze nu, volmaakter, voor goed geworden, ten koste van een verlies, dat de Hemel omkeert tot bezit.

Wat kan 'n vaag symbolisme toevoegen aan het leven dezer heele werkelijkheid, wat aan het leven van dit voldragen gebeuren?

Ook in te verre gedreven mystieken inhoud, als: het Mariabeeld dat verdwijnt uit zijn nis, zoolang Beatrys rondzwerft, en de verwickelingen daardoor veroorzaakt; of de duivel die persoonlijk optreedt in het wereldsch-leven der afvallige non, zijn niet van zuiver alooi, zijn riet uit het leven, noch de kunst.

Niets beters kan ik zeggen van veel melodramatische motieven, die moderne schrijvers aan onze legende hebben toegevoegd, als: de zelfmoord van den man, den moord op hem, op haar kinderen, door Beatrys zelve gepleegd. De boete van den verleider, onder allerlei vormen en vertooning; de wel pakkende maar onnatuurlijke en helsche vertooning van al de slachtoffers of verleiders uit haren zondigen tijd — alles, géén verdieping van wezen; louter stoffeering van vertoon, niets meer; dingen van onzen vergankelijken tijd maar die het onsterfelijke bederven.

Onsterfelijk zijn we alleen door onze hemelgeboorte, en, als wij zijn, is de kunst.

Onze Beatrys is van Hemel en aarde, van wereld en Paradijs; daarom voor alle menschen en tijden; want zij werd gedicht in 'n grooten tijd door 'n edele ziel voor het gezond geslacht van een hoogstrevend volk: het onze, toen, nog Dietsch en nog Rooms.

Ook een volk kan ontaarden, kan verlaten de Waarheid van zijn wezen; verzaken de Schoonheid van zijn liefde; en worden? ik zwijg!

Er is maar één weg tot vreedzaam en duurzaam herstel; laat onze "Beatryzen" ge zult me niet slecht begrijpen en kunt het trouwens niet, laat onze "Beatryzen" buiten en binnen het klooster, groot en klein, schuld bewust en onbewust, geholpen door, en ter wille van de stille,

joodsche Vrouw, die trouw bleef aan haar ingeschapen en maagdelijk wezen, en geen moederschap met Kruis-Marias van Vlaanderen.

Van Vlaanderen dat geen klooster hoeft te zijn, maar dat in de Middeleeuwen zich zelve was, en dáárom "sterk ende vroom".

Verhandelingen van de K.V. Hoogeschooluitbreiding

— JAARGANG 1930 —

Voor dezen jaargang zijn in voorbereiding:

Philosophie van het Organische en de Algemeene Wijsbegeerte, door Prof. E. DE BRUYNE.

Moderne Uitingen in de Plastische Kunst, door Conservator Dr. J. MULS.

Uitingen in de Moderne Wetelidliteratuur, door GERARD WALSHAP.

Moderne Bouwkunst, door Architect RITZEN.

Moderne Muziek, door Tooneeldichter ARTHUR MEULEMANS.

Het Kellog-pact, door Prof. H. VAN GOETHEM.

Heimaatkunde en Schoolwandelingen, door E. H. FL. PRIMIS.

Het Zwart Proletariaat, door Prof. DE CLEENE.

Beursverrichtingen, door M. VAN CAENEGHEM.

Psychologie der Kleuren, door Prof. FRANSEN.

De Aardkorst, door E. H. BLANCKAERT.

Romeinsche Numismatiek, door E. H. Dr. DEVIS.

INTEKENBILJET

als drukwerk onder open omslag te zenden aan de

N. V. STANDAARD-BOEKHANDEL

Emiel Jacquainlaan, 127 — Brussel

Ondergeteekende (naam en adres).....

verlangt zich te abonneeren op de Verhandelingen der Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding voor het jaar 1930 en stort heden 15 fr. op de postcheekrekening 16269.

Handteekelen:

Nog voorhanden zijnde Verhandeligen.

Prijs: 165 n° 277 aan 1,50 fr. N° 278 en verder 2,50 fr.

162. *De Triepische Plichtenziekten en hun Gewicht voor den Koloniaten Landbouw*, door M^r JUL. VERMOESEN.

174. *Oxford*, door Dr J. GRIETENS.

176-177. *De Civitas Tungrorum*, door Dr HUB. VAN DE WEERD, Hoogleeraar te Gent.

178. *De Euthanasie of De Zoete Dood*, door Dr FR. NIJSENS, te Antwerpen.

180. *Statengemeenschap of Volkerenbond. Eene tegenstelling*, door Ed. VUETINCK, Advocaat.

183. *Petroleum*, door A. J. HENDRIX, Apotheek te Antwerpen.

186. *Het Formalisme bij openbare verkooping* onder het oude regien, door F. DE RIDDER, Pastoor te Hombeek.

198. *Wat is de Wijsbegeerte der Geschiedenis?* door Ed. VUETINCK, Advocaat, te Antwerpen (Berchem).

202. *Ons Beschavingswerk in Congo. Opvoeding en Onderwijs*, door E. DE JONGHE, Hoogleeraar Leuven, Bestuurder Ministerie van Koloniën.

203. *John Keats*; door Dr L. ANTHEUNIS, Studieprefect aan het Atheneum te Hasselt.

223. *De Eenheid der Stof*, door Dr. sc. ALBRECHT PIL.

226. *Schumann en de Romantiek*, door Dr KAREL VAN EYCK.

232. *Drie Duitse Kunstenaars van het woord*, door Th. GREEVE, Leeraar aan Sint Norbertus Gesticht.

233-234. *Veroveringsstichten naar de Zuidpool*, door Em. Hostie.

240. *Maatschappelijk Dienstbetoon vroeger en nu*, door EMIEL VANDYCK, Sociaal ingenieur Bell Telephone Manufacturing Company.

242. *Het opvoedkundig element in de straf*, door Fr. VAN DER PERREN, Substituut-Procureur des Konings te Antwerpen.

243. *De Hormonen; hun fysiologische en geneeskundige werking*, door Dr S. LINDEKENS, Schooten.

246. *Het Landijs*, door E. VIAENE, Doctor in de Aardrijkskunde, Leeraar aan het Koninklijk Atheneum te Antwerpen.

250. *Het Renteverbod in de middeleeuwse economie*, door J. DE WIT, Licentiaat in de Googeteerdheid, Leuven.

258. *De Accoorden van Locarno*, door F. VAN GOETHEM, Hoogleeraar.

265-266. *De Judastragedie in de Nederlandsche Letterkunde*, door Dr. C. DE BAERE, Leeraar aan het Koninklijk Atheneum te Brussel.

269. *De Oud-Ijlandsche Saga*, door Dr. Fr. BAUR, Hoogleeraar, Gent.

270. *Prudens Van Duyse*, door Dr. PAULA STERKENS-CIETENS, Brussel.

271. *Het Leven in de Zoetwaterwereld*, door E. H. VINCK, Leeraar aan het St Pieterscollege, Leuven.

272-273. *De nieuwe Richtiging*, door E. H. FRANS LEYTENS, Leeraar aan het St. Stanislas-gesticht, Berchem.

274. *Uit het leven van eenige sociale insecten*, door Dr. D. VAN REGEMORTER, Leeraar aan het St Jan-Berchmanscollege, Diest.

275. *De Deemstering der Zielen*, door ROB. ERKENS, Antwerpen.

276-277. *De Judasfiguur in de Legende en de Folklore*, door Dr. C. DE BAERE, Leeraar aan het Koninklijk Atheneum te Brussel.

Een Boek voor alle Roomsche-Katholieken

HET KATHOLICISME

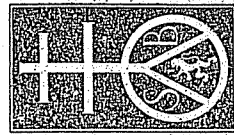
ZIJN PAEDAGOGIEK

ZIJN PAEDAGOGEN

DOOR

Dr. FRANS DE HOVRE

Hoofdredacteur van het Vlaamsch Opvoedkundig Tijdschrift.

OVERZICHT VAN DEN INHOUD.

I. — *Het organisch verband tusschen levensbeschouwing en opvoedingsleer.*

II. — *Hoofdflijnen der Katholieke Levensbeschouwing.*

III. — *Typische Katholieke Paedagogen van onzen tijd.*

1. Mgr. J. L. Spalding, de Amerikaanse woordvoerder.

2. Mgr. Dupanloup, de Fransche woordvoerder.

3. Kard. J. H. Newman, de Engelsche woordvoerder.

a) De katholieke godsdienstpaedagoog van Engeland.

b) Newman's Universiteits-paedagogiek.

c) Newman, paedagoog der filosofische cultuur.

d) Newman als katholieke karakterpaedagoog.

4. Kard. Mercier, de Belgische woordvoerder.

a) Kard. Mercier en de praktische opvoedkunde.

b) Kard. Mercier en de Theoretische Paedagogiek.

5. Otto Willmann, de Duitse woordvoerder.

a) Willmann's idealistische levensbeschouwing.

b) Willmann's organische opvoedingstheorie.

IV. — *Hoofdflijnen der Katholieke Opvoedingstheorie.*

Dit lijvige boek, groot in 8° omvat 484 blz. op houtvrij papier.

Prijs: fr. 48,—

N. V. STANDAARD-BOEKHANDEL.